

OSVRT NA KNJIGU
»PREGLED HRVATSKE ZNANSTVENE BAŠTINE«
VLADIMIRA BAZALE

Dipl. teol. ANTE VATROSLAV PERKOVIĆ

Tijekom 1978. u Knjižnici studija i monografija o hrvatskoj kulturnoj baštini pri Nakladnom zavodu Matice Hrvatske izašla je knjiga Pregled hrvatske znanstvene baštine Vladimira Bazale. Knjiga sadrži dvanaest poglavlja te predgovor i kazalo imena (ima 500 str.).

Bazala uklapa ovu knjigu u potrebu koja se »već dugo vremena osjeća... za sabiranjem, popisom i objavom hrvatske znanstvene književnosti« (7). Autor se trudio da mu »ne izmaknu bar najglavnija djela« (8), iako će možda i nedostajati poneko veće djelo.

U prvom poglavlju Bazala daje kratki uvod u proučavanja povijesnog razvitka znanstvene baštine, želeći ujedno pokazati teškoću objašnjenja kako su postignuti neki znanstveni rezultati a ne samu činjenicu postignuća. Tako sve u vidu pregleda znanstvene baštine, autor piše o počecima hrvatske povijesti i kulture, što se zbilo prihvaćanjem kršćanstva i latinskog jezika, kao i prosvjete, kulture i znanosti izraslih iz kršćanstva; pa o najstarijim spomenicima, tiskarama, o putopisima, o razvoju školstva koji je započeo s biskupskim ili katedralnim školama. U slijedećim poglavljima autor piše o kronikama i povijesnim djelima do najnovijih vremena, o djelima koja su nastala na osnovu skolastike, o hrvatskim filozofima i humanistima, prirodoslovcima i liječnicima, koji su slavu stekli izvan domovine, te o jezikoslovcima. U daljnjem povijesnom slijedu dolaze pisci iz doba racionalizma i prosvjetiteljstva, ilirizma, najnovijeg vremena kao i filozofske i druge škole Zagrebačkog sveučilišta gdje se u kratkim crtama spominju i prilozi nekih profesora Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, koji su se uglavnom bavili više filozofskim nego teološkim temama, te njihovi doprinosi na proučavanju povijesti hrvatske znanstvene baštine.

Nas ovdje zanima odnos Bazale spram pisaca koji su dali svoj obol razvitku teoloških znanosti.

Čitatelj koji pročita knjigu uočit će veliki utjecaj službenika crkvene hijerarhije, svećenika i teologa. No, kao što je poznato, sve od prvih početaka pismenosti i kulture u Hrvata, pa do najnovijeg vremena teško je naći predstavnike kulturnog i znanstvenog razvitka koji nisu stvarali prožeti nekakvim kršćanskim ozračjem. Naravno da se ne može ne priznati u novovjekovnoj povijesti i utjecaj islamstva na hrvatsku kulturnu

i znanstvenu baštinu. Nas ovdje ne zanima ovaj opći utjecaj kršćanstva nego nas zanima utjecaj specifično vjersko-teološke literature na hrvatsku znanstvenu baštinu.

Tako držim da bi se u knjizi kao što je Bazalina trebalo naći poznato teološko djelo srednjeg vijeka, ekleziologija *Tractatus de Ecclesia* Ivana Stojkovića (15. st.). Šteta što se u knjizi ne spominje niti teolog Franjo Ksaver Pejčević iz 18. st. sa djelima na latinskom jeziku: *Theologicorum dogmatum de sacramentis*, (Graz 1754); *Theologicorum dogmatum de virtutibus theologicis libri tres*, (Graz, bez god.); *Theologicorum dogmatum de fontibus theologicis et de Deo uno et trino libri septem*, (Graz 1756); *Theologicorum dogmatum de Deo incarnato libri octo*, (Graz 1757). Pejačević je napisao i prvu povijest Srbije izdanu posthumno *Historia Serviae*, (1799), dok je njegova knjiga o primatu pape i Filioque (Graz 1753) pretisakana još dva puta. Od teologa koji su djelovali krajem prošlog i do sredine ovog stoljeća držim da bi se trebali naći, u knjizi kao što je ova, još: Urban Talijski, s djelima kao: *O vrhunaravnom načelu etike* (Dubrovnik 1898), *Socializam i socijalno pitanje* (Dubrovnik 1905), *O neumrlosti duše* (1919), *Etički sistem sv. Augustina* (1931); pa Ivan Bujanović s djelima: *Kristologija* (1920), *Eshatologija* (1894), *Sveti sakramenti po nauku katoličke Crkve* (1895—1898), *Mariologija* (1899); Aleksandar Gahs s djelima: *Krapinski čovjek i njegovi suvremenici* (1928), *Historijski razvoj porodice* (1932), *Religija i magija u povijesti ljudskog roda* (1946), te u inozemstvu *objelodanjenom Kopf-Schädel und Langknochenopfer bei Rentiervölkern* (Beč 1928); Fran Barac s djelima: *O modernoj katoličkoj apologetici* (habilitacioni rad, 1907), *Katolička dogmatika ili nauka o vjerskim istinama katoličkim* (1930^a), *Liturgika ili nauka o bogoštovnim obredima katoličke Crkve* (1908). Potom, Stjepan Bakšić s knjigama: *Presveto Trojstvo* (1941), *Bog Stvoritelj sv. I* (1946) kao i radovima u rukopisu: *O milosti, Kristologija, Bog Stvoritelj sv. II*; pa Wilim Kailbach s djelima: *Problem Boga u filozofiji — teodiceja ili Naravno bogoslovlje* (1944), *Psihologija religije* (1951), *Problem religije* (1953), *Parapsihologija i religija. Okultizam i spiritizam u svijetlu novijih naučnih istraživanja* (1944), *Misli o Bogu i religiji* (1942), *Ontologia cui praemittitur Logica formalis* (1951). Iz moralke se nikako ne bi smio preskočiti, čini se, Andrija Živković s najpoznatijim djelom *Katoličko moralno bogoslovlje u tri sveska: Osnovno moralno bogoslovlje* (1938), *Kršćanske kreposti uopće, a bogoslovske i strožerne napose* (1942), *Božje i crkvene zapovijedi* (1946).

Ovome bi se popisu mogli dodati još neki pisci iz područja kontroverzi-stike. Tako već u 16. st. djeluje Toma Hrvat (Thomas Illyricus), franjevac-konventualac iz Vrane u Dalmaciji, s djelima: *Clypeus status papalis* (Turin 1523), *Clypeus Ecclesiae Catholicae* (Turin 1524), *Speciale tractatus de potestate Summi Pontificis contra Martinum Lutherum, De donatione Constantini facta sancto Silvestro Papae, Modus se habendi tempore, schismatis et Confutationes quarumdam conculsionem Lutheri*.

Mislim da bi se u knjigu Pregled hrvatske znanstvene baštine mogao staviti i bugarin Krsto Pejkić (18 st), budući da je djelovao u krajevima od Slavonije do Transilvanije, s djelima: *Zrcalo istine med Crkve Istočne i Zapadnje* (Mlecii 1716) koje je izašlo i u latinskom prijevodu u Mlecima 1726. i Trnavi 1730; *Speculum veritatis inter Orientalem et Occidentalem Ecclesiae refulgens* (Mlecii 1725, Trnava 1730), te *Concordia Orthodoxo-*

rum Patrum Orientalium et Occidentalium in eadem veritate de Spiritus Sancti processione ab utroque adamussim convenientium (Trnava 1730). Isto tako, mislim da bi se trebao spomenuti i Juraj Mulih D I, misionar i pisac s najpoznatijim djelom Posel Apoštolski, Zagreb 1742, te isusovac Josip Marinović (18. st) s djelima Dissertazione polemico-critica sopra due dubbii di coscienza (1785) i Compendio storico di memorie cronologiche concernenti la religione e la morale della nazione Armena (1786. u tri sveska). A od pisaca koji su se bavili kontraverzistikom u prošlom i u ovom stoljeću mislim da se ne bi moglo preskočiti: franjevca Ivana Markovića Cezarizam i bizantinstvo u dva oveća sveska (1891), Glij Slavi ed i Papi, dva sveska (1897), Papino poglavarstvo u crkvi za prvih osam vjekova (1883) i O Euharistiji s osobitim obzirom na epiklezu (2. izd. 1894); Janka Šmraka, biskupa križevačkog, s najpoznatijim djelom De relationibus Slavorum meridionalium cum S. Romana Sede apostolica saec. XVII et XVIII, vol. I, Zagreb 1926; Josipa Teofila Harapina, franjevca, (Bazala spominje od njega samo članak u časopisu Croatia sacra 11—12, br. 20—21, Zagreb, 1943, str. 200—241 o Razvitku filozofije u Hrvata), s raspravom Opstoji li Bog (1919), Primatus Pontificis Romani in Concilio Chalcedonensi, Synopsis historiae comparativae religionum«, dovršenim 1939, Razum i vjera (1918).

Ovo su neki pisci koji bi, čini se, trebali ući u djelo kao što je Pregled hrvatske znanstvene baštine.

Nadalje, kad Bazala nabraja radove koji se bave prikazom hrvatske znanstvene baštine ne spominje: Katoličku bogoslovnu znanost kod Hrvata Đure Gračanina, Zbornik Naša domovina, sv. 1, Zagreb, 1942, str. 383—394, iz koje knjige inače navodi članke; kao ni (navedimo usputno), Islamsko bogoslovlje kod Hrvata Alije Kopića, Zbornik Naša domovina, sv. 1, Zagreb 1942, str. 394—395. Autor ne spominje ni članak Andrije Živkovića Starija hrvatska bogoslovska književnost, Bogoslovska smotra, 26 (1938), str. 345—360.; ni Teologija u Hrvata Miroslava Vanina, Croatia sacra, Zagreb, 1943, str. 200—225. O ovome je Ivan Golub napisao skriptâ, Pregled hrvatske bogoslovne književnosti, Zagreb, 1967, 48. str. Šteta što autor nije u istom poglavlju spomenuo neka djela suvremenih autora o starijim piscima koje inače spominje. Ovdje primjerice mislim na djelo Bonaventure Dude Joannis Stojković de Ragusio (1443) De cognoscibilitate ecclesiae, Roma 1958. Ovome ne bi bilo zgorega dodati i djela koja se bave piscima koje Bazala ne spominje a koja spadaju u doprinose na proučavanju hrvatske znanstvene baštine, primjerice doktorski rad Ivana Fučeka: De activitate pastoralis-missionaria P. Georgii Mulih (1694—1754), Zagreb, 1959.

Budući da Bazala spominje brojne hrvatske znanstvene radnike koji su živjeli i radili u inozemstvu, čini mi se da bi u tom vidu trebalo u knjizi kao što je ova navesti i Rajmunda Kuparea (suvremenog) dominikanca te u ovom desetljeću preminule Stjepana Sakača, Dominika Mandića i Karla Balića, franjevce.

U Bazalinoj knjizi nalaze se i Ivan Golub (u svezi s Jurjem Križanićem), Vjekoslav Bajsić (u svezi s Frederikom Grisogonom), Josip Turčino-
vić (krivo stoji Turčinić, str. 462, u svezi s Markom Antonijem de Dominis).

Kako Bazala spominje suvremene filozofske i druge škole Zagrebačkog sveučilišta sve do najnovijeg vremena, čini se da bi u navedenoj knjizi trebalo spomenuti i neke suvremene hrvatske teologe. Iako bi se moglo pomisliti da je autor stao na otprilike godini 1950, te bi samo do toga vremena uzeo doprinos hrvatskih teoloških radnika budući da je tih godina Katolički bogoslovni fakultet isključen iz Sveučilišta u Zagrebu (1952). On je dalje nastavio postojati u istom statusu, a ne kao što Bazala piše da djeluje kao »samostalna visoka škola« (414). Ovome pridolazi povijesna činjenica da za teološke radnike slijedećih desetak godina nije postojala mogućnost objavljivanja radova, pa je možda autor kasnije, kada je ta mogućnost bila stvorena ostao od toga nekako izoliran. No, bez obzira na ovo ili neko slično objašnjenje ostaje činjenica da se u navedenoj knjizi ne nalaze doprinosi suvremenih teoloških radnika. Iz ovoga prikaza moglo se uočiti da u spomenutoj knjizi nedostaju i neka druga značajnija djela i pisci važni za povijest teološke znanosti kod Hrvata, a time i općenito za povijest hrvatske znanstvene baštine.

Imajući ovo na umu čini nam se da knjiga Pregled hrvatske znanstvene baštine ostaje nekako nepotpuna, a pogotovo kada se ima na umu da je otvorenost hrvatske kulture jedna od njenih bitnih značajki« (Danilo Pejović).